

"לעמוד על דעת המשניות"

דרכי לימוד תורה שבע"פ מתוך דרשות מי השילוח על מסכת ברכות

יהודה לדברג

"מנהגו היה ללמוד בכל לילה שיעור בבית מדרש עם החסידים, והמשמש היה הולך מקודם לבית המדרש עם שתי נרות ועם הגמרא, ואז ידעו החסידים שתקף יתחיל השיעור. ונצבו הכן כל אחד על מקומו ותיכף בא הוא ז"ל וישב ג"כ על מקומו ולמד לערך עמוד גמ' או יותר, ואח"כ אמר חידושי תורה על זה העניין כן היה בכל לילה ולילה... ולא הספיקו עורות אלי נביות לכתוב רובי תורתו, אך אז לא היה המנהג לכתוב רק כל אחד ואחד רשם במוחו כפי השגתו..." (דור ישרים, חיים שמחה ליינר)

פתיחה

כבר שנים שאני לומד ועוסק בתורות האדמור"ם לבית איזביצ'א - ראדזין. מעבר לתורות העמוקות, העצות וההדרכות בעבודת ה', לימוד תורה וקיום המצוות, במהלך הלימוד שמתי לב אל צורת הלימוד הייחודית שלהם הנוכחת בתוך הדרשות. הדרך בה הם ניגשים אל לימוד התורה, השאלות אותן הם שואלים והדרשות העולות מתוכן.

באופן הפשוט והמצוי בלימוד תורה ודרשה חסידית, לרוב אין אנו מייחסים חשיבות רבה לקשר בין המקור ממנו מתחילה הדרשה אל תוכנה, ודאי שלא מנסים לעמוד על האופן שבו היא נלמדת ונדרשת מתוך המקור. ההנחה הבסיסית היא שהפסוקים או שאר הציטוטים המובאים מהווים סוג של השראה בכדי להגיע אל הדרשה עצמה, והטקסט הראשוני מהווה קרש קפיצה שאיננו מחייב כלל. אדם איננו ניגש ללימוד ספר חסידות בשביל פשט בפרשה, ובטח לא מצפה למצוא בו ביאור לסוגיא בגמרא. עמדה זו שאיננה רואה קשר ישיר בין המקור לדרשה, משותפת הן לאלו המחברים לספרים ולתורות והן לאלו המבקרים אותם.

במאמר זה אעסוק בתורתיו של **ר' מרדכי יוסף ליינער מאיזביצ'א**, שלוקטו בספר **מי השילוח**. התורות אותן נלמד הן על סוגיות הש"ס במסכת ברכות (התורות נמצאות בחלקים א' וב', בחלק 'ליקוטי הש"ס'). ברצוני להצביע על הקשר ההדוק אשר קיים בין הדרשה החסידית אל המקור ממנו היא מתחילה, וכן לעמוד על כמה מהמתודות ודרכי

ש ע ר י ם

הגישה ללימוד התורה העולות מתוך התורות. בתקווה ותפילה שמאמר זה יהווה פתיחה למאמרים נוספים בהם אעסוק בתורות נוספות של מי השילוח ושל ממשכיו, בנו בעל ה- 'בית יעקב' ונכדו בעל ה- 'סוד ישרים'.

א

נפתח בדרשה על פתיחת הגמרא בברכות דף ב, דרשה בה מסביר מי השילוח את צורת לימודו של רבי. דרשה זו תהווה פתיחה למאמר זה, המנסה לעמוד על דרכי לימודו של מי השילוח:

"בגמ' תנא היכא קאי דקתני מאימתי, ומשני תנא אקרא קאי. היינו שלא נפרד חיבר משניות של רבי בשום פירוד והפרש מתורה שבכתב, רק כמו שהגמ' למדו התנאים והאמוראים את המשניות ורצו לעמוד על דעת המשניות ופירשו אותם, כן חיבר המשנה היה על תורה שבכתב, בעת שלמד הפסוק בשכבך ובקומך אז פי' תיכף זמן קריאת שמע, וכן סידר כל המשניות." (ח"א עמ' רכת, ד"ה בגמ' תנא)

התירוץ המובא בגמ' לשאלת פתיחת המשנה בזמני קריאת שמע, איננו תירוץ מקומי הבא להסביר משנה זו בלבד, אלא מתפרש כאמירה משמעותית, על כל לימוד התורה שבע"פ. המשנה איננה מנותקת מהתורה, אלא היא לימוד היוצא ומתפתח מתוכה. בנוסף, ניתן לראות כאן כיצד מי השילוח תופס את לימודם של התנאים והאמוראים, ובעצם כיצד מתבצע לימוד התורה:

"רק כמו שגמ' למדו התנאים והאמוראים את המשניות ורצו לעמוד על דעת המשניות ופירשו אותם"

בלימוד ישנם שני שלבים:

- א. "לעמוד על דעת המשניות" - עמידה על דעת איננה רק הבנה, אלא עמידה על המקור והחיבור ממנו יצאו הדברים, מהיכן הם נאמרו ומה עומד מאחורי אמירתם.
- ב. הפירוש - פירוש איננו ביאור, אלא העמקה, פיתוח והתקדמות.

לסיכום: לימוד התורה והחידוש בה חייבים להיות מחוברים למקור, התורה שבע"פ מחוברת בקשר ישיר אל התורה שבכתב וכך הלאה. אמנם לפעמים נראה שהפירוש רחוק

ש ע ר י ם

מהפשט, אך כאשר קדמה לפירוש ה- "עמידה על דעת", יש אמון בחיבור שלו אל המקור.¹ מתוך דברים אלו נעבור לתורה על המשנה הראשונה במסכת ברכות.

ב

"מאימתי קורין את שמע בערבין משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן. העניין שבקריאת שמע דשחרית הסימן הוא בהכרת האדם עצמו ובערבית הסימן הוא בכהנים" (ח"ב עמ' קעב)

מי השילוח מפנה את תשומת ליבנו להבדל משמעותי הקיים בין משנה א' למשנה ב' בפרק א' במסכת ברכות: במשנה א', הסימן הניתן לזמן קריאת שמע של ערבית הוא "משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן", בעוד שבמשנה ב' הסימן הוא "משיכיר בין תכלת ללבן, ר' אליעזר אומר בין תכלת לכרתי". ההבדל בסימנים איננו רק הבדל בין שדות סמנטיים, אלא גם הבדל באופי הסימן:² בלילה ישנה התרחשות המתקיימת בלי קשר אל האדם המבקש לקרוא ק"ש - "הסימן הוא בכהנים", וכלשונו בח"א: "סימן הנראה לעיניים" - האדם מסתכל על העולם ומחכה לראות מתי הכהנים טובלים בכדי שיוכלו לאכול תרומות. לעומת זאת, בק"ש של שחרית הסימן תלוי "בהכרת האדם עצמו", ביכולת האדם להכיר ולהבחין בין צבעים שונים. מי השילוח, בלימודו את המשניות, שם לב להבדלים הללו, ומתוך תשומת הלב הזאת מתחילה הדרשה.

לסיכום: הנחת היסוד כאן היא שלשינויים כאלה ישנו הסבר,³ וכלומדי תורה עלינו לשים לב אל שינויים כאלה ואחרים ולנסות לעמוד על משמעותם ועל הדבר אותו הם באים ללמדנו. ההסבר לשינוי זה יכול להיות הסבר למדני, ספרותי, היסטורי או ריאלי, כפי נטיית נפשו של הלומד; אך עצם תשומת הלב אל שינויים כאלה יכולה לפתוח את הלימוד למבט אחר ואל דרך נוספת להעמקה בלימודו.

נמשיך בלימוד התורה, אל התשובה באמצעותה בוחר מי השילוח להסביר את השוני בו פתח:

¹ בספר דור ישרים המביא מסורות על אדמור"י איזביצ'א - ראדזין, מובאות כמה מהנהגות הלימוד של הבית יעקב, בנו של המי שילוח, שמבטאות עניין זה, וביניהן: "ראשית לימודו היה משניות" (עמ' מ"ה).

² הבדל זה נשמר גם בברייתות המובאות בגמ', ובהן הצעות נוספות לזמני ק"ש.

³ נראה שעריכת המשניות במבנה ולשון כמעט זהים, באה אף היא להדגיש את ההבדל הקיים בין שני סוגי הסימנים.

ש ע ר י ם

"כי בכל בוקר מחדש השי"ת מעשי בראשית לעיני תפיסת האדם ונתראה אורו וטובו, ולכן יש לאדם הכרה ליחד שמו ית' ולאהבה אותו, אבל בערבית אז תגבורת הדינין ונעלם מעיני האדם אורו ית', לכן הסימן הוא בכהנים, כיון שראוה שהכהנים מצפים לזמן הזה שאז נעשו מטהרים לאכול תרומה, מזה יתראה שאף שנעלם אז מתפיסת אדם אור השי"ת וטובו, מכל מקום נמצא גם אז חסדי ה' ומזה יוכל גם אז ליחד שמו ית'". (שם)

ההבדל בין הסימן של זמן ק"ש של שחרית לזו של ערבית תלוי וקשור להבדל המהותי שבין הבוקר והיום לבין הערב והלילה; כשם שישנם הבדלים בין היום ללילה כך גם אופי הסימנים מותאם כל אחד לזמנו. מי השילוח מבאר שהבדלים אלו קשורים לשינוי שיש בגילוי ה' בעולם ביום לעומת הלילה; סימני הזמן אמורים לסייע לאדם לקבל על עצמו עול מלכות שמים מתוך הזמן בו הוא נמצא כרגע, על כל משמעותיו.

אך עוד לפני הבנת ביאורו מתגלה לנו כיצד קרא והבין מי השילוח את המשפט הראשון בו פותחות שתי המשניות: "מאימתי קורין את שמע". אין זאת רק שאלה המנסה לברר את נקודת הזמן האסטרונומית ממנה ניתן להתחיל לקרוא ק"ש של שחרית או ערבית, אלא מתווספת לכך שאלה נוספת: מהי ההתרחשות בעולם אשר ממנה אני יכול לגשת לקרוא ק"ש ולקבל על עצמי עול מלכות שמיים, "לייחד שמו ית' ולאהבה אותו", וכלשונו הזהב בתורה נוספת על הסוגיות בפתיחת מסכת ברכות: "ואם כן, מאימתי קורין את שמע בערבית היינו האין נמצא בערבית גילוי אורו יתברך?".

לסיכום: כאשר המשנה שואלת "מאימתי קורין", וודאי שקודם כל היא מעוניינת לברר את הזמן בו ניתן להתחיל לקרות ק"ש, אך אל לנו להישאר רק ברובד הזה, שכן בשאלות ובדוגמאות המובאות במשניות טמונות גם שאלות ותשובות היכולות לסייע לנו ללמוד ולגלות על מהות המצווה ועל האופנים לקיומה מתוך כוונה ודבקות.

ג

לאחר העיסוק במשנה נעבור לגמ'. בסוגיית הפתיחה של המסכת, לאחר כמה שאלות על המשנה, מובאות מספר ברייתות ובהן עוד שלל סימני זמן כתשובה לשאלת "מאימתי קורין שמע בערבין". הבדלי הזמן בדוגמאות המובאות בגמ' לא תמיד ברורים, וממהלך הסוגיה אף עולה שכמה מהן אף זהות לגמרי לאחרות. אם כן, מהו ההסבר לכל אותן הדוגמאות ולבחירה להביאן אל תוך סוגיית הפתיחה?

ש ע ר י ם

ניתן לענות על שאלה זו באופן פשטני שיש בו מידת אמת: כל אחד מהתנאים הביא את הדוגמא המצויה והניכרת מתוך מקומו והקשר חייו. בכיוון זה - אך עם פיתוח מסוים - הולך אף מי השילוח. בדרשה נוספת על המשך הסוגיות מקשר מי השילוח את שאר הברייתות המובאות בגמ', בהן תנאים מביאים זמנים נוספים לק"ש של ערבית, אל אותו עיקרון שלמד משאלת ותשובת המשנה:

"ומביא הגמ' איך כל אחד מצא עוד קדושה על זמן הזה, שעה שבני אדם נכנסין להסב היינו בפסח נמצא בזמן שהוא קדושה יתירה, ובערכי שבתות קידוש היום." (ח"א עמ' רכח, ד"ה אמר מר)

הסימנים השונים אותם מביאים התנאים אינם בהכרח מחלוקת על נקודת הזמן, אלא הצעות שונות למציאת הקדושה בלילה. כל אחד מהתנאים מציע עוד נקודת התרחשות המתקיימת בלילה, מתוכה יוכל המתבונן "למצוא בערבית גילו אוויר יתברך", שאחריה יוכל לגשת לקריאת שמע.

לסיכום: ריבוי הדעות המובא במשניות ובגמ' איננו בהכרח רק מחלוקת מעשית על עיקר הדיון, אלא יכול להיות הצעות שונות לדרכי עבודה לקיום המצווה.

ד

נלמד עוד דרשה נוספת על מסכת ברכות, שגם בה ניכרת דרך לימוד ייחודית:

"כל הקובע מקום לתפלתו אלקי אברהם בעזרו. (ו: ו) ולקמן (ז:) אמר "כל הקובע וכו' אויביו נופלים תחתיו",
הענין בזה כי תחלה צריך האדם לסור מרע ואח"כ יעשה טוב. וזה היה באברהם אבינו ע"ה תחלה נסע מארצו, לפי שבני ארצו היו רעים וחטאים ולא היה יכול לסבול אותם ונסע מהם וזאת היה אצלו סור מרע, וקביעות מקומו בא"י היה כדי לעבוד שם את הש"י בשלימות, וכאשר האיר הש"י את עיניו ולבו אז לא היתה סירתו מרע נחשב בעינו אשר זאת יתואר בעיניו לעבודה, רק עיקר היו אצלו העשה טוב, כי לסור מרע היה אז דבר קטן אצלו, רק השתדל תמיד להשיג השגות גבוהים וגדולים. וזה פי' הגמ' תחלה אלקי אברהם בעזרו היינו שיוכל לעזוב הרע ואח"כ זאת היא אצלו דבר קטן, וזה פי' אויביו נופלים תחתיו. (ח"א עמ' רכט, ד"ה כל הקובע)

שערים

במסכת ברכות, במרחק דף אחד זה מזה, מובאות שתי מימרות העוסקות באותו עניין - קביעת מקום לתפילה. אך מימרות אלו המובאות בכל פעם בידי אמורא אחר מבטיחות שכר שונה: הראשונה הנאמרת ע"י ר' חלבו בשם ר' הונא מבטיחה לאדם "אלקי אברהם בעזרו", הבטחה כללית של עזרה מידי ה', המכונה כאן "אלוקי אברהם" משום שדין זה של קביעת מקום לתפילה נלמד בהמשכה של הסוגיה מאברהם: "ואברהם אבינו מנא לן דקבע מקום? דכתיב: וישכם אברהם בבקר אל המקום אשר עמד שם, ואין עמידה אלא תפלה, שנאמר: ויעמוד פינחס ויפלל". לעומת זאת, בדף ז ע"ב מובא דין זה ע"י ר' יוחנן בשם רשב"י, וכאן נאמרת הבטחה ספציפית: "אויביו נופלים תחתיו". עניין זה נלמד מפסוק מספר שמואל: "ושמתי מקום לעמי לישראל ונטעתיו ושכן תחתיו ולא ירג עוד, ולא יוסיפו בני עולה לענותו כאשר בראשונה" (שמואל ב ז, י). הפסוק מופיע בתוך נבואת נתן, הבא לבשר לדוד שהוא לא יבנה את בית המקדש בחייו. מפסוק זה לומד רשב"י שעל ידי קביעת המקום זוכים להינצל מאויבים.

ביחס ובקשר בין שתי דרשות אלה, הבאות ללמד דין זהה אך מובאות בשם תנאים ואמוראים שונים ומבטיחות הבטחות שונות, עוסקת דרשתו של מי השילוח. מי השילוח מביא את שתי הדרשות ומתחיל לבאר "**העניין בזה**", כלומר: ישנו כאן איזה עניין שעליו עלינו לעמוד; לא נוכל לפתור את הכפילות רק בכך שאלו אמוראים שונים וכו', אלא ודאי שלהבאת שתי המימרות במקומות סמוכים ישנה משמעות, והן קשורות זו בזו. ואכן, לאחר ביאור על עניין "סור מרע ועשה טוב" בתוך סיפורו של אברהם אבינו, הוא אומר זאת במפורש: "**וזה פי הגמ', תחלה אלקי אברהם בעזרו** היינו שיוכל לעזוב הרע, ואח"כ זאת היא אצלו דבר קטן, **וזה פי אויביו נופלים תחתיו**". ישנה קביעת מקום שבאה אחרי יציאה ממקום לא טוב, וישנה קביעת מקום של הרחבת הדעת ושייכות, וממילא ההבטחה והברכה שונות. מבלי להיכנס להסבר תוכן דרשתו של מי השילוח וביאורו לכפילות, אלא רק בעמידה על צורת הלימוד: הדין הוא אותו דין אך ההבטחה אחרת, משום שמדובר כאן בשלבים ומצבים שונים.

לסיכום: הדמיון וההבדל בין המימרות מבטא את ההבדל בין מעשה שנעשה מתוך מצב אחד לבין אותו מעשה הנעשה ממקום אחר.

בסיום הדרשה מזכיר מי השילוח עוד דין המופיע בסמוך למימרות בהן פתח את דרשתו:

ש ע ר י ם

“ועל זה האופן כווננו חז”ל במאמרם (ברכות ח.) לעולם יכנס אדם שיעור שני פתחים וכו’.”

מי השילוח מזכיר כאן את המימרא רק כקישור, “על זה האופן”. הוא אינו פותח ומבאר איך הוא מבין את כוונת חז”ל, אלא רק רומז לכך שגם מימרא זאת קשורה אל הדרשה בה פתח. הערה זו ממשיכה את הקו אותו ראינו בדרשה זו, שלסמיכות המאמרים וסדר הסוגיות ישנו קשר רעיוני פנימי.

ה

נסיים בדרשה נוספת של מי השילוח, בה משולבים כמה מן היסודות שראינו בדרשות הקודמות. בפרק שני במסכת ברכות (דף טו ע”ב) מובאות שתי מימרות שמוסר ר’ טבי בשם ר’ יאשיה:

“קרא ולא דקדק באותיותיה – **אמר רב טבי אמר ר’ יאשיה**: הלכה כדברי שניהם להקל.”

ואמר רב טבי אמר ר’ יאשיה: מה דכתיב “שאל ועוצר רחם”, מה ענין שאל אצל רחם? לומר לך: מה רחם מכניס ומוציא, אף וכו’, והלא דברים ק”ו: מה רחם שמכניסין לתוכו בחשאי מוציאין ממנו בקולי קולות, שאל שמכניסין לתוכו בקולי קולות אינו דין וכו’.”

המימרא הראשונה נאמרת על דיני קריאת שמע המובאים במשנה בהם חלוקים ר’ יהודה ור’ יוסי במשנה:

“הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא – ר’ יוסי אומר: לא יצא. קרא ולא דקדק באותיותיה – ר’ יוסי אומר: יצא, רבי יהודה אומר: לא יצא.”

ר’ טבי בשם ר’ יאשיה פוסק שההלכה בשני דינים אלו היא להקל, כלומר שיצא ידי חובת קריאת שמע גם אם לא דקדק באותיות וגם אם לא השמיע לאוזנו. המימרא השנייה עוסקת בתחום אחר לגמרי, בקשר בין שאל לרחם ודרשה על תחיית המתים. דרך ההסבר לסדר זה שגורה בפי הלומדים: הקשר הוא שמות האמוראים מוסרי המימרא. הסבר זה איננו מתייחס לתוכן המימרות אלא אך ורק לאמריהם. מי השילוח בדרשתו על סוגיה זו

ש ע ר י ם

מציע לסמיכות זו הסבר נוסף; הסבר זה מתחיל מההסבר הפשוט על שמות האמוראים, אך מוסיף עליו קומה נוספת:⁴

“ענין סמיכות המאמר של הקורא ק”ש ולא השמיע לאזניו עם המאמר הזה, כי ענין הקורא את שמע ולא השמיע לאזניו הוא אדם שאין בכחו לברר ולזכך את לבו לרצון הש”י, ורק שאומר בלבו היינו שרצונו הוא לטוב, ואעפ”כ פסק רב טבי שיצא, והוא מפני שהקב”ה יברר את כל מעשים טובים של ישראל אף שנראים שאינם רק מן השפה ולחוץ, מ”מ הש”י יוכיח בצדקתו כי היה כלו לשם שמים מעומק הלב, ולכן נסמך לזה מאמר השני של ר” טבי מה ענין שאול אצל רחם, כי זה ראייה למאמר הראשון שהקב”ה יברר את מעשי ישראל לטוב, מה רחם שמכניסין בו בחשאי הוא כי במצוה הזאת, אין אף אחד שיאמר זכיתי לבי כמאמר המדרש אף חסיד שבחסידים וכו’. וראיה לזה שמכניסין בו בחשאי שנמצא בושה במעשה הזאת, כי באם היה האדם מזוכך בזה לא היה נמצא בזה בושה רק היה כשאר מצות, ועכ”ז מוציאים ממנו בקולי קולות היינו שענינו הרואות שכמה נפשות יקרות יולדו מזה, ואין זה רק ממה שהקב”ה יוכיח בחמלתו שכל כוונת אדם בזה המעשה היה לש”ש. ונוכל ללמוד מזה כל שכן במקום שימצא צעקה בלב האדם להש”י על שאירע לו שלא מדעת שזה יקרא שאול, שמכניסין בו בקולי קולות הוא שהאדם צועק ומרעים להש”י שיושיע לו אינו דין שיוציאו ממנו בקולי קולות, היינו שהש”י יושיע ויברר את מעשי ישראל לבלתי ידה מהם נדח. (ח”א עמ’ רלב)

השלב הראשון בלימוד הוא להסביר את עניינם הפנימי של הדינים המובאים במשנה. כפי שראינו בדרשות הקודמות, גם כאן אין מדובר רק בפעולה פיזית הנגרמת מחוסר תשומת לב, אלא בעמדה הנפשית בה נמצא האדם הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו” הוא אדם שהרצון שבלבו איננו מצליח לצאת החוצה, לקבל ביטוי ונוכחות

⁴ חיזוק לדבריו של מי השילוח סמיכות המאמרים איננה קשורה אך ורק לאמוראים המוסרים אותם, נמצא בעובדה שבש”ס ישנם עוד מספר מקומות בהם נאמרות מימרות ע”י רבי טבי בשם רבי יאשיה, והן אינן מופיעות כאן; ברכות דף סג, וכן ביומא סה ובמגילה כט. בנוסף המימרא המופיעה כאן על “שאלו וכו’”, מופיעה גם בסנהדרין צב.

שערים

בעולם. קבלת עול מלכות שמים כרצון פנימי הנמצא במעמקי הלב ולא בא לידי ביטוי כקול הנשמע לאוזניים.

אמירתו של רבי טבי שאדם זה יצא ידי חובת קריאת שמע, אף היא דורשת התבוננות מעמיקה יותר. האמירה שאדם יוצא ידי חובה בק"ש שלו, משמעה שאדם זה אכן קיבל עליו עול מלכות שמים בצורה שלימה ומתוקנת. אם כן, אנו זקוקים להסבר מדוע אדם כזה "שפיו וליבו אינם שווים", שמעשיו אינם מבוררים, בכל זאת יוצא ידי חובה בקריאת שמע כזאת.

מי השילוח מבאר שדבריו של רבי טבי מכוונים אל מקום פנימי: אמנם האדם הזה קרא ק"ש באופן חלקי, ליבו לא מבורר ודבריו לא נשמעו לאוזן, אך הש"י מברר את המעשה הזה (ואת שאר מעשי ישראל) ומוכיח שהיה שלם ומכוון לשם שמיים. כלומר, מצד האדם ע"פ מדרגתו ומעשיו, הוא לא היה ראוי לצאת ידי חובה. אך מכיוון שה' מברר שגם מעשה זה היה מכוון לעומק הרצון ונעשה בשלימות, גם מעשה זה נחשב כפעולה שלימה והאדם הזה יצא ידי חובה.

המימרא השנייה המובאת בסוגיה נמצאת כאן בכדי להוות ראייה לפסק ההלכה של רבי טבי, אשר ביסודו עומדת הטענה:

"הש"י יוכיח בצדקתו כי היה כולו לשם שמים מעומק הלב"

מי השילוח קורא את המימרא השנייה בצורה מעמיקה ופנימית, לא רק כהוכחה לתחיית המתים, אלא ברגישות לתיאור ולבחירת המילים המופיעות בדרשה. על המשפט "מה רחם שמכניסים לתוכו בחשאי", מצטט מי השילוח מדרש על פרשת תזריע (ויקרא רבה יד,ה): "ד"א אשה כי תזריע, הה"ד: "הו בעוון חוללת". רבי אחא אמר: אפי' אם יהיה חסיד שבחסידים, א"א שלא יהיה לו צד אחד מעון. אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא: רבון העולמים, כלום נתכוון אבא ישי להעמידני? והלא לא נתכוון אלא להנאתו!" ההיריון מתחיל בחשאי, במרחב האינטימי שבין האיש לאשתו, מרחב בו לא שייך לדבר על בירור ונקיות, אפילו לא עבור "חסיד שבחסידים". בסופו של דבר "מוציאין ממנו בקולי קולות": על אף שהמעשים והתהליך של יצירת הוולד אינם נעשים מתוך ניקיון ובירור, בכל זאת "עינינו הרואות שכמה נפשות יקרות יולדו מזה". לידת "נפשות יקרות" מתוך מעשה שאינו מבורר, מוכיחה את דברי ר' טבי על כך שגם האדם שקרא את שמע מבלי להשמיע לאוזנו

שערים

יצא, לא רק מצד מעשיו וכוונתו, אלא גם מצד זה ש-"אין זה רק ממה שהקב"ה יוכיח בחמלתו, שכל כוונת אדם בזה המעשה היה לש"ש".

לסיכום: מתוך עמידה על מהותם הפנימית של ההלכה והדין, ניתן ללמוד דבר נוסף על סמיכות המאמרים המובאים בשם אותם מוסרים, אשר במבט ראשוני זהו הקישור היחיד להבאתם בסמיכות. סמיכות המימרות קשורה באופן מהותי לתוכן של המימרות, ויחד הן משלימות, מבארות ומלמדות אחת על השנייה.

סיכום

מתוך העיון בדרשות מי השילוח על משניות וסוגיות הגמרא במסכת ברכות, ניכר כיצד הדרשות מתפתחות מתוך לימוד המקורות, לימוד המתבצע בתשומת לב והקשבה. תשומת לב אל המילים והדוגמאות בהן משתמשים התנאים, כיצד מנוסחות המחלוקות, מהי המשמעות של שינויים קטנים ומה הקשר בין מימרות המובאות בסמיכות - כל השאלות הללו ועוד אחרות הן חלק משמעותי מתוך הלימוד, לימוד המבקש להעמיק, ללמוד ולעמוד על כוונתם הפנימית של הדברים, למצוא את ההזכרות והעצות לעבודה הרמוזות בתוך המשניות, מימרות האמוראים, ואפילו באופני עריכת הסוגיה.

פתחנו בדרשה בה מדבר מי השילוח על הקשר הקיים בין תורה שבכתב אל תורה שבע"פ, כשהוא מדבר על כך שלימוד המשניות איננו נפרד מלימוד הפסוקים, וכך גם לימודם של האמוראים בגמרא; וכן על הלימוד המכוון קודם כל "לעמוד על דעת" ואחר כך לפרש. בדרשות של מי השילוח אותן למדנו ניתן לראות כיצד אף הן מהוות חלק מאותה שלשלת של לימוד תורה, שעל אף כל החידושים וההתפתחות שהיא עוברת עדיין נשארת בלתי נפרדת.

נסיים בדבריו של מי השילוח על חידושי תורה המופיעים בדרשה על מסכת נדרים, מתוך תפילה שנזכה שיתקיימו בנו ובלמודינו:

"הש"י הנחיל לעמו ישראל את תורתו, ומחדש בכל יום מעשה בראשית בהשפעה חדשה בד"ת כמו שצריך בזה הרגע ובוהו המקום ולנפש הזו כמאמרם ז"ל (ברכות נ"ח). "כשם שאין פרצופיהן דומות זה לזה כך אין דעתן דומות זה לזה".

שערים

וזהו לשון נותן התורה, לשון הוה תמיד ולא נתן לשון עבר... וברכת נותן התורה להשיג אור החידוש שנותן כעת הש"י בהד"ת שלומדים עתה". (ה"א עמ' רסד)